

ลักษณะทั่วไปของวิชารัฐศาสตร์

ความนำ

รัฐศาสตร์ (Political Science) เป็นสาขาวิชาหนึ่งในทางสังคมศาสตร์อันมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน และมีความสำคัญต่อมนุษย์เช่นวิชาความรู้อื่นๆ ทั้งนี้ องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์มีวิวัฒนาการผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัยนับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ สืบต่อผ่านมาจวบจนสมัยปัจจุบัน ดังนั้น วิชารัฐศาสตร์จึงขอบข่ายกว้างขวางมาก แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับนักศึกษาที่เริ่มต้นสนใจศึกษารัฐศาสตร์นั้นอาจจะมีคำถามว่ารัฐศาสตร์คืออะไร รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาในเรื่องอะไร และมีพัฒนาการของการศึกษาในสาขาวิชาอย่างไร ดังนั้นเนื้อความในบทนี้ผู้เขียนจะตอบคำถามข้างต้นเพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจมากขึ้นดังต่อไปนี้

ก่อนที่จะอธิบายความหมายของวิชารัฐศาสตร์นั้น นักศึกษาควรทราบว่า ในโลกนี้ มีการจำแนกประเภทของวิชาความรู้ออกเป็น 3 สาขาใหญ่ๆ คือมนุษยศาสตร์(Humanities) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) และสังคมศาสตร์(Social Science)(Mark Smith, 1998, pp. 3-5; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2548, น.8)

มนุษยศาสตร์ คือ วิชาที่กล่าวถึงคุณค่า (value)และผลงานของมนุษย์ ความงาม ความสุนทรีย์ อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ความเจริญของงานทางปัญญาและศิลปจากน้ำมือของมนุษย์ ทั้งนี้ สาขาวิชาที่จัดว่าเป็นวิชามนุษยศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ ดนตรี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษา เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คือ วิชาที่ได้ความรู้มาจากการศึกษาธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์(scientific method) เช่น การตั้งสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การรายงานและการทวนสอบ กระบวนการต่างเหล่านี้จะปราศจากอารมณ์ความรู้สึกจากมนุษย์(value free) เมื่อได้ผลการศึกษาก็จะนำมาสร้างเป็นทฤษฎีต่อไป ส่วนมากเป็นการทดลองมากกว่าการสังเกตพิจารณา สาขาวิชาของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น เคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา และดาราศาสตร์ เป็นต้น

สังคมศาสตร์ คือ วิชาที่ได้ความรู้มาจากการศึกษาสังคมของมนุษย์ ตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ วิชาสังคมศาสตร์แสวงหาความรู้จากสังคมมนุษย์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์(scientific method) แต่ทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ได้มาจากการสังเกตพิจารณา มากกว่าการทดลอง เนื่องจาก สภาพแวดล้อมของสังคมมนุษย์นั้นมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและไม่สามารถควบคุมได้เหมือนในห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การได้มาซึ่งทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์จึงเป็นเพียงการสังเกตการณ์และความพยายามอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ วิชาในสาขาสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา และภูมิศาสตร์ เป็นต้น

คำสำคัญในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

การศึกษาวิชาความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์นั้น นักศึกษามักจะถูกตั้งคำถามในช่วงแรกของการเรียนการสอนเสมอว่า การเมืองคืออะไร รัฐศาสตร์คืออะไร อำนาจคืออะไร คำถามเหล่านี้แม้จะเป็นคำถามพื้นฐาน แต่มีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในหัวข้อต่างๆ ดังนั้น ในเบื้องต้นของการเรียน นักศึกษาจึงควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความหมายของคำสำคัญทางรัฐศาสตร์ เช่น คำว่า การเมือง (Politics) รัฐศาสตร์(Political Science) อำนาจ(Power) และอำนาจหน้าที่(Authority) ดังต่อไปนี้

การเมือง (Politics) คำว่า การเมืองภาษาอังกฤษใช้คำว่า Politics คำดังกล่าวมีรากศัพท์ดั้งเดิมมาจากภาษากรีกว่า Polis อันหมายถึงนครรัฐ คำว่า การเมือง หมายถึง การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับในนครรัฐ มีนักวิชาการหลายคนได้อธิบายความหมายของคำว่า การเมือง ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

เดวิด อีสตัน (David Easton)กล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้กับสังคม (Easton, 1967, p. 129)

จอห์น เรเดคอป(John Redekop) อธิบายว่า การเมือง หมายถึง กิจกรรมที่มีเป้าประสงค์ในการปรับเปลี่ยนหรือมีอิทธิพลต่อโครงสร้างหรือกระบวนการทางการเมืองการปกครอง เปลี่ยนตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีอิทธิพลต่อการปฏิบัตินโยบาย มุ่งสร้างความตื่นตัวให้เกิดขึ้นแก่สาธารณะหรือต้องการมีอิทธิพลหรืออำนาจในรัฐบาล(Redekop, 1983, p. 149)

อลัน อาร์ บอล และ บี กาย ปีเตอร์(Alan R. Ball and B. Guy Peter) อธิบายว่า การเมือง คือ กิจกรรมที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะทั้งความต้องการและความคิดเห็นผ่านสถาบันการเมือง เช่น สถาบันนิติบัญญัติ การเลือกตั้ง และคณะรัฐมนตรี รวมทั้งกระบวนการทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น(Ball and Peter, 2000, p. 27)

โรแลนด์ เพนนอค และ เดวิด สมิธ (Roland Pennock and David Smith) อธิบายว่า การเมือง หมายถึง อำนาจที่เด็ดขาดครอบคลุมในการสถาปนาและทำนุบำรุงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และทำให้สมาชิกในสังคมบรรลุผลเป้าหมายร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็มีอำนาจในการทำให้ความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคมเกิดการประนีประนอมเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันได้(Pennock and Smith, 1964, p. 9)

แอนดรูว์ เฮย์วูด(Andrew Heywood) อธิบายว่าการเมืองหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาและการแก้ไขกติกาทั่วไปของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งกิจกรรมของมนุษย์นี้จะก่อให้เกิดทั้งความขัดแย้ง(conflict)และความร่วมมือ(cooperation)อันเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม โดยการเมืองจะเกี่ยวข้องกับศิลปะของการปกครอง(art of government) กิจกรรมสาธารณะ(public affairs) การประนีประนอม(compromise) การแสดงฉันทานุมัติ(consensus) ตลอดจน การเป็นเรื่องของอำนาจและการจัดสรรสิ่งที่คุณค่าให้กับสังคม(Heywood, 2002, pp. 4-5)

บุษอิรี ยีหมะ อธิบายว่า การเมืองหมายถึงกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ หรือการมีอิทธิพลโดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่ออ้างไว้หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องต้องการ โดยมีกระบวนการทำให้สมาชิกในสังคมบรรลุความต้องการร่วมกัน ส่วนความคิดเห็นที่แตกต่างก็สามารถยอมรับกันได้เพื่อความระบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคม(บุษอิรี ยีหมะ, 2554, น. 4)

จากคำอธิบายคำว่า การเมือง ดังที่ยกมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเมืองหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการดำรงรักษาและการเปลี่ยนแปลงหลักพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมผ่านกระบวนการทางการเมืองที่มีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ จนสังคมสามารถบรรลุความต้องการร่วมกันได้ โดยการเมืองจะทำให้ความแตกต่างหลากหลายทางความคิดภายในสังคมนั้นสามารถประนีประนอมกันได้กันไว้เพื่อสันติสุขร่วมกันของสังคม

รัฐศาสตร์(Political Science)เป็นคำศัพท์ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Political Science และมีความหมายให้ความหมายที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

แอนดรูว์ เฮย์วูด(Andrew Heywood) อธิบายว่า รัฐศาสตร์ เป็นวิชาความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครอง รัฐและการเมือง ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของการเมือง (Heywood, 2002, p. 429)

ราชิด โมเทน และซาอิด อิสลาม (Rashid Moten and Syed Islam) อธิบายว่า วิชารัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องรัฐและสังคมอันเกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองต่างๆของรัฐ (Moten and Islam, 2009, p. 20)

ออสติน เรนนี่(Austin Ranny)อธิบายว่า วิชารัฐศาสตร์หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจสาธารณะหรือนโยบายสาธารณะ รวมถึงกระบวนการของปัจเจกชนและสถาบันการเมืองต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ(Ranny, 1993, p. 25)

มาร์คัส อีธริดจ์ และโฮเวิร์ด แฮนเดลแมน (Marcus Ethridge and Howard Handelman)ให้ข้อสรุปว่า รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการเมืองและการปกครอง ซึ่งคำว่า การเมือง (Politics)หมายถึงกระบวนการของการตัดสินใจในกลุ่ม ชุมชน หรือสังคมโดยผ่านการใช้อิทธิพล และอำนาจ ส่วนการปกครองหรือรัฐบาล (Government)หมายถึง ตัวคนหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองและนำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติเพื่อสังคม(Ethridge and Handelman, 2004, pp. 4-5)

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell)ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงเรื่องของการเมือง เพื่อดูว่า ใครได้อะไร เมื่อใด และอย่างไร ทั้งนี้ คำว่า ใคร หมายถึงตัวแสดงทางการเมือง เช่น ผู้นำทางการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต่างเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ส่วนคำว่า อะไร หมายถึง สิ่งที่รัฐบาลได้กระทำหรือละเว้นไม่กระทำอันเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการทางการเมืองและสุดท้าย คือ คำว่า อย่างไร หมายถึง วิธีการที่ใช้ในกระบวนการ

ทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การโน้มน้าวใจ (lobby) หรือ การประท้วง เป็นต้น (Harold Lasswell, 1958, p. 8)

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยรัฐ อันมุ่งศึกษาเกี่ยวกับรัฐ สถาบันการเมืองและความคิดทางการเมือง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2548, น. 9)

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนະ ไตรมาส ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐ (State) การเมือง (Politics) และการปกครอง (Government) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ ประการแรก รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐซึ่งมุ่งอธิบายรัฐในมิติต่างๆ เช่น กำเนิดของรัฐ ความเป็นรัฐ องค์ประกอบของรัฐ พัฒนาการของรัฐ รูปแบบและโครงสร้างของรัฐ อำนาจอธิปไตยของรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นต้น ประการที่สอง รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครองและองค์กรที่เกี่ยวกับการปกครอง มุ่งอธิบายเกี่ยวกับอำนาจสูงสุดของรัฐ เช่น การกำหนดความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและวิธีใช้อำนาจอธิปไตย อีกทั้ง อธิบายรูปแบบกลไก และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมืองในแต่ละรูปแบบการปกครอง เช่น รัฐบาลแบบรัฐสภา รัฐบาลแบบประธานาธิบดี รวมถึง อธิบายแบบแผนและกระบวนการในการปกครองของรัฐ เช่น การแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบและถ่วงดุล อำนาจระหว่างองค์กรที่มีอำนาจด้านนิติบัญญัติกับด้านบริหาร เป็นต้นและประการที่สาม รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมือง มุ่งอธิบายการกระทำร่วมกันของผู้คนผู้มีความคิด ความเชื่อหรือมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน เช่น อุดมการณ์เสรีนิยม อุดมการณ์อนุรักษนิยม อุดมการณ์อำนาจนิยม เป็นต้น (กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนະ ไตรมาส, 2546, น. 10-12)

บรรพตวีระชัย สุรพล ราชภัฏทหารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ มีทรรศนะในทำนองเดียวกันว่า คำว่า รัฐศาสตร์ในภาษาอังกฤษใช้ทั้งคำว่า Political Science, Politics และ Government ซึ่งแปลตรงตัวแต่ละคำได้ว่า รัฐศาสตร์ การเมือง และ การปกครอง โดยทั้ง 3 คำมีความหมายที่ใช้แทนกันได้ ซึ่งก็หมายความว่า รัฐศาสตร์นั้นเป็นสาขาวิชาที่ศึกษาเรื่อง รัฐ การเมือง และการปกครองนั่นเอง กล่าวคือ รากศัพท์ของ รัฐศาสตร์มีที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Political Science มาจากภาษาเยอรมันว่า Staatswissenschaft ซึ่งแปลว่า ศาสตร์แห่งรัฐ ส่วนคำว่า การเมือง ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Politics มาจากคำในภาษากรีกว่า Polis มีความหมายว่า เมือง หรือนครรัฐที่มีโครงสร้างทางการเมืองในยุคกรีกโบราณและคำว่า การปกครอง ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Government มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Kybernetes ซึ่งแปลว่า ผู้ถือหางเสือเรือนำไปสู่การเปรียบเปรยว่าการปกครองและโดยเฉพาะรัฐบาลเปรียบเสมือนเรือ (บรรพต วีระชัย สุรพล ราชภัฏทหารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2551, น. 4-5)

บุญศรี ยี่หะเห็น ว่า รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐ การเมืองและการปกครอง ระบบการเมือง กระบวนการและกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม (บุญศรี ยี่หะ, 2554, น. 3)

จากความหมายของนักวิชาการที่ได้ให้ไว้ข้างต้น เราจึงพอสรุปได้ว่า รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับรัฐ(State) ในมิติต่างๆ นับแต่กำเนิด รูปแบบของรัฐ โครงสร้างของรัฐ การรับรองรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ รวมถึงการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง(Politics) อันเป็นการกระทำร่วมกันของมนุษย์ผู้มีความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันซึ่งมุ่งที่จะดำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนเรื่องการปกครอง(Government) ซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครอง บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง รูปแบบของรัฐบาล การจัดระบบบริหารราชการแผ่นดิน กระบวนการทางการเมืองการปกครองของรัฐ เป็นต้น